

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента

Андрющенко Олени Олександрівни

на дисертацію Ходаковської Альони Валеріївни

«Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування

навчально-ігрових технологій в освітньому процесі»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

за спеціальністю «015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

1. Ступінь актуальності теми дисертаційного дослідження.

Інноваційні зміни, окреслені Концепцією «Нова українська школа», європейській освітній досвід зумовлюють переосмислення професійної ролі вчителя як компетентного, вмотивованого, успішного фахівця, що є агентом освітніх перетворень у суспільстві. Місія вчителя початкової школи передбачає усвідомлення нових методологічних засад побудови освітнього процесу, прийняття цінностей освіти, що орієнтовані на формування в дітей ключових і предметних компетентностей, готовність упроваджувати сучасні технології, що інтегрують діяльнісне, дослідницьке, проблемне навчання відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти.

Варто зазначити, що пріоритетним завданням Нової української школи є впровадження особистісно орієнтованої моделі освіти, яка ґрунтується на ідеології дитиноцентризму, що передбачає максимальне наближення освітнього процесу до потреб та здібностей кожної дитини, забезпечує побудову індивідуальної траєкторії розвитку. Саме тому в структурі початкової школи виокремлено перший - адаптаційно-ігровий цикл навчання (1-2 класи), який потребує від учителя організації навчання через діяльність, відкриття, використання ігрових методів і прийомів, щоб підтримувати в кожній дитині пізнавальну активність та впевненість у власних силах. Саме тому зростає потреба у фахівцях, які здатні впроваджувати в освітній простір

початкової школи сучасні технології навчання, серед яких провідне місце посідають навчально-ігрові.

З огляду на вищезазначене, актуальність порушеної дисертанткою проблеми не викликає сумнівів, оскільки окреслене наукове поле дослідження є органічною складовою методологічних змін в освітній галузі, пов'язаних з удосконаленням системи фахової передвищої педагогічної освіти та розвитком інноваційних технологій.

Незаперечною є й своєчасність обраної теми наукового дослідження, оскільки висвітлює важливе коло питань, розв'язання яких забезпечує реалізацію філософії Нової української школи, де перспективним напрямом стає використання активних форм і методів навчання в освітньому процесі початкової школи, зокрема застосування навчально-ігрових технологій.

Відтак, дисертаційне дослідження Альони Валеріївни Ходаковської як узагальнення набутого досвіду з проблеми підготовки здобувачів фахової передвищої освіти до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі початкової школи має безумовну науково-практичну значущість, а також є актуальним та перспективним.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Структура роботи відзначається логічною послідовністю, достатньою збалансованістю складників і підпорядкована досягненню мети і виконанню основних завдань дослідження, для реалізації яких використовувався комплекс взаємопов'язаних дослідницьких методів.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 12 додатків, 12 таблиць і 7 рисунків. Загальний обсяг роботи – 331 сторінка, з них основного тексту – 196 сторінок. Вражає список опрацьованих здобувачкою наукових джерел, який охоплює 382 найменування, з них 45 – іноземною мовою.

У першому розділі – «Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі» – здійснено ґрунтовну характеристику базових понять дослідження, зокрема: «гра», «ігрові технології», «навчально-ігрові технології», «професійна підготовка майбутніх учителів», «професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів», «готовність», «готовність до професійної діяльності»; досліджено теоретичні засади процесу удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів.

У дисертації здобувачкою подано власне тлумачення понятійного конструкту «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій» як цілісного багатокомпонентного утворення, інтегративну якість особистості педагога, що детермінує його здатність до ефективного застосування ігрових методів в освітньому процесі, спрямованого на цілісний розвиток учня.

Альоною Валеріївною визначено й науково обґрунтовано компонентну структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій, що охоплює такі компоненти: мотиваційно-цільовий, комунікативно-особистісний, операційно-діяльнісний та корегувально-рефлексивний, кожний з яких характеризується певним змістом.

У другому розділі – «Концептуальні засади та структурно-функціональна модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі» – представлено ґрунтовну авторську концепцію педагогічного впливу на підготовку майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі, що передбачає реалізацію таких кроків: забезпечення дитиноцентрованої особистісно орієнтованої спрямованості початкової освіти як домінантної ідеї Нової української школи; урахування вікових психофізіологічних особливостей розвитку молодших школярів як важливого орієнтиру в реалізації природного

потенціалу особистості; глибоке усвідомлення майбутніми вчителями початкових класів соціально-моральної відповідальності за результати своєї професійної діяльності, власної місії як носіїв гуманістичних цінностей; застосування підходу «навчання через гру» як освітньої стратегії, що сприяє ефективному формуванню ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів; активізація творчих ресурсів здобувачів спеціальності 013 Початкова освіта засобами фасилітаційного впливу; розвиток ігротехнічної компетентності майбутніх учителів як підґрунтя успішного застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності; формування рефлексивної культури здобувачів фахової передвищої освіти як інваріанти їхнього професіоналізму; зорієнтованість майбутніх педагогів на безперервний професійний саморозвиток.

Виходячи з поданих вище концептуальних позицій, здобувачкою запропоновано структурно-функціональну модель, яка містить мету та завдання, принципи, наукові підходи, компонентну структуру досліджуваного процесу, концепцію, організаційно-педагогічні умови, зміст, форми й методи їх реалізації; критерії та показники, рівні сформованості готовності досліджуваного феномену й кінцевий результат. Змістовим ядром структурно-функціональної моделі є визначені дисертанткою організаційно-педагогічні умови, як от:

- активізація ціннісно-смислової сфери майбутніх учителів початкових класів на домінанту їхньої ігротехнічної діяльності і формування потреби в самозміні, самоактивності та регулюванні власної поведінки в процесі професійної підготовки;

- посилення спрямованості професійної підготовки здобувачів фахової передвищої освіти на максимальне збагачення змісту обраних навчальних дисциплін інноваційними модулями, насиченими ігротехнічним змістом за допомогою інтерактивно-рефлексивних форм і методів викладання;

– створення спеціального, розвивально орієнтованого освітнього середовища, спрямованого на формування кожного із компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності;

– оптимізація емпатійно-рефлексивної взаємодії учасників освітнього процесу шляхом включення майбутніх учителів початкових класів у квазіпрофесійну діяльність.

У *третьому розділі* – «Експериментальне дослідження структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі» – висвітлено логіку експериментального дослідження, здійснений аналіз його результатів.

Охарактеризовано й досліджено особливості формувального етапу дослідно-експериментальної роботи, зокрема: теоретико-методичну підготовку викладачів закладів фахової передвищої освіти до використання майбутніми вчителями початкових класів ігрових методів навчання; упровадження авторського спецкурсу «Навчально-ігрові технології як джерело інтелектуального розвитку учнів»; опанування здобувачами фахової передвищої освіти професійно орієнтованих дисциплін, спрямованих на формування ігротехнічної компетентності; змістове збагачення методики педагогічного супроводу ігрової діяльності дітей.

Результати статистичної обробки отриманих експериментальних даних підтвердили ефективність розробленої та теоретично обґрунтованої моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в професійній діяльності.

3. Наукова новизна результатів дослідження.

Маємо всі підстави стверджувати про наукову новизну одержаних результатів, яка полягає в тому, що Альоною Валеріївною запропоновано новий підхід до практичного розв'язання проблеми підготовки майбутніх

учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності.

Поміж найсуттєвіших отриманих наукових результатів варто зазначити такі: уперше розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі, змістовим ядром якої є сукупність визначених організаційно-педагогічних умов; розкрито сутність й подано ґрунтовну характеристику структурних компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі, що охоплює мотиваційно-цільовий, комунікативно-особистісний, операційно-діяльнісний та корегувально-рефлексивний компоненти.

Позитивними внеском у зміст педагогічної науки є детальне обґрунтування здобувачкою концепції педагогічного впливу на процес підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання ігрового інтерактивного навчання у професійній діяльності; уточнення змісту понятійно-категоріального апарату теорії професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі («навчально-ігрові технології», «підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі», «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі»); визначення критеріїв (ціннісний, знаннєвий та діяльнісний), показників й рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі.

На основі впровадження навчально-ігрових технологій в системі фахової передвищої освіти *удосконалено* організаційно-методичні засади професійної підготовки здобувачів фахової передвищої освіти; *подальшого*

розвитку отримало науково-методичне забезпечення формування ігротехнічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

4. Значущість результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи їх використання.

Практичне значення одержаних результатів наукового дослідження А. В. Ходаковської також не викликає сумнівів та полягає в суттєвому оновленні та модифікації змісту навчальних дисциплін («Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Дидактика початкової освіти», «Навчання через гру»); розробленні дисертанткою програми авторського спецкурсу «Навчально-ігрові технології як джерело інтелектуального розвитку учнів»; упровадженні програми теоретико-методичної підготовки викладачів закладу фахової передвищої освіти до використання майбутніми вчителями початкових класів ігрових методів навчання; змістовому збагаченні методики педагогічного супроводу ігрової діяльності дітей. Теоретичні положення, авторські науково-методичні розробки, висновки та джерельна база дослідження уможливають їхнє використання для вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Відокремленого структурного підрозділу «Економіко-правничий фаховий коледж» Запорізького національного університету (довідка № 31-28/52 від 26.05.2023); Педагогічного коледжу фахової передвищої освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 385 від 03.08.2023); Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (довідка № 329 від 18.09.2023); Харківського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-12/558 від 05.09.2023); Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (довідка № 05-16/137 від 14.09.2023).

5. Академічна доброчесність та повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Обсяг і зміст дисертації дозволяють зробити висновки про високий науковий рівень та самостійність дослідження. Очевидних ознак порушення автором академічної доброчесності не виявлено.

Основні наукові положення й отримані результати дослідження А. В. Ходаковської висвітлено в 14 наукових працях, з яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз; 1 стаття в зарубіжному виданні (Web of Science); 8 матеріалів конференцій.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи науково-практичне значення отриманих Альоною Валеріївною результатів дослідження, варто окреслити низку дискусійних положень щодо змісту роботи.

1.3 метою знаходження ефективних шляхів підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання навчально-ігрових технологій в освітньому процесі початкової школи дисертанткою здійснено дослідження та аналіз існуючого зарубіжного досвіду, в таких країнах, як Данія, Фінляндія, Польща, а також у США і Канаді (с. 67-71). На нашу думку, аналіз був би ґрунтовнішим, якби було проаналізовано зміст освітньо-професійних програм закладів фахової передвищої педагогічної освіти на наявність упровадження в дисциплінах та спецкурсах тем означеної проблематики.

2. На особливу увагу заслуговує подана здобувачкою цілісна авторська концепція педагогічного впливу на підготовку майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі. Одним із положень цієї концепції визначено *формування рефлексивної культури здобувачів фахової передвищої освіти як інваріанти їхнього професіоналізму (с. 126)*. З огляду на це, варто було більше уваги приділити висвітленню наукових поглядів щодо визначення сутності та

змісту такого феномену, як «рефлексивна культура» (Г. Дегтяр, К. Павелків, А. Умінська, Н. Сидорчук та ін.).

3. На с. 135 наукового дослідження здобувачкою подано структурно-функціональну модель до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі. Цікавим є рішення внести в змістово-функціональний блок такий складник, як *прогнозований результат*, що, з нашого погляду, робить процес підготовки гарантовано успішним. Цілком погоджуємося з автором, що реалізація поетапної стратегії експериментального дослідження полягає, насамперед, в орієнтації на соціальне замовлення (с. 136). На нашу думку, для підсилення соціальної та практичної значущості досліджуваної проблеми було б доречним внесення в модель такого конструкту, як *соціальне замовлення: потреба в фахівцях, які здатні застосовувати навчально-ігрові технології в освітньому процесі Нової української початкової школи*.

4. На с. 172 наукового дослідження визначено комплекс заходів (наукове консультування, інструктування, панельні дискусії, навчально-методичний семінар, тренінгові заняття, майстер-клас) щодо здійснення теоретико-методичної підготовки викладачів закладів фахової передвищої освіти, що брали участь у формуальному експерименті. Робота значно виграла, якщо б авторка детальніше подала науково-методичний інструментарій щодо підготовки викладачів до формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в освітньому процесі.

Водночас вважаємо, що вказані зауваження та побажання не є принциповими, не піддають сумніву основні наукові результати, одержані дисертанткою і не знижують загальної позитивної оцінки дослідження А. В Ходаковської.

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що наукове дослідження Альони Валеріївни Ходаковської «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування навчально-ігрових технологій в

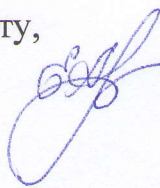
освітньому процесі» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки та відповідає вимогам постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12.01.2022 р., а її авторка – Ходаковська Альона Валеріївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

Запорізького національного університету,

кандидат педагогічних наук, доцент

Олена Андрющенко

Підпис Олени Андрющенко засвідчую:

проректор з науково-педагогічної роботи

Запорізького національного університету,

доктор історичних наук, професор

Юрій КАГАНОВ